

Den industri- elle ondskap

Ap
7/11-94

107658

AUSCHWITZ: Arven som alltid vil være der.

BERNT
HAGTVET

Professor i statsvitenskap UiO.

For en tid siden hadde Dagbladets kulturredaktør Steinar Hansson en liten refleksjon om bruk og misbruk av historien. Han mente at det kunne være situasjoner hvor historiens byrde kunne skygge for utsynet. Det fantes land som hadde for mye historie. Historien ble en massiv byr som tynget og villedet fordi den lå der som en fristelse. Historien ble påkalt og betvunget; konfliktpartene red på den hemningsløst for egne formål.

Det var naturligvis tragedien på Balkan han hadde i tankene. Der har intellektuelle myteskapere nettopp kunnet bruke historien så grenseløst fordi det er så enormt mye av den. Kanskje burde nå tiden være inne for de *historieløse* og dermed de mer forutsetningsløse generasjoner. Skrev Steinar Hansson.

Dette er et synspunkt vel verdt å tenke på. Men det finnes dramatiske unntak der historien aldri må trenges tilbake – uansett hvor mye vi har hørt om den. Og uansett den uhyggelige gjenkjennelse som fyller oss når navnet kommer på tale: Auschwitz.

Det er lesningen av den franske historikeren Jean-Claude Pressacs studie *Krematoriene i Auschwitz. Massedrapenes maskineri* (Aventura 1994) som utløser disse tanker. Med stor margin er dette høstens viktigste bok. For det Pressac gjør er lidenskapsløst, nesten på grensen til det amoralske, beskrive den industrielle ondskaps anatomi, teknologien bak Holocaust, særlig brenningen av de døde og gassingens mekanikk. Her er statistikk, fotografier, kronologier, tegninger av ovnene, kopier av brev til og fra leverandøren av krematorieovnene

– alt smeltet sammen til en rystende dokumentasjon av det upersonlige draps automatikk. Når det ennå finnes folk som sier dette ikke eksisterte, er en slik bok nødvendig.

Massedrapene ble begått i en slags byråkratisk uangripelighetstil. Bare i unntakstilfellene ble SS-folkene drevet av en ideologisk antisemittisme. De så på seg selv snare som funksjonærer, eller lydige, anstendige soldater («Meine Ehre heisst Treue» var jo SS' valgspåk). En slags renovatør i sivilisasjonens tjeneste. Dermed forsvant også deres normale moralske skranker.

Skjønt ikke helt. Pressac viser hvordan SS i Moskva etter hvert gjorde hva de kunne for å skjule sine ugjerninger ved å fjerne krematoriene og utslette alle arkiver. Her er Pressacs forskning imponerende. Han ettersporer i Moskva hittil ukjent arkivmateriale som Den røde Hærs soldater erobret da de inn tok Auschwitz 27. januar 1945 og viser f.eks. omfanget av systematisk gassing av sovjetiske krigsfanger. Den første gassing overhodet skjedde sommeren 1940, og offeret var en russisk soldat. Til sammen 15 000 slike krigsfanger, beskyttet av krigens lover, ble tatt av dage i Auschwitz. Innenfor leirens murer, innbefattet I. G. Farbens gradvise henrettelse av egen arbeidskraft i sine slavearbeidsleire, omkom 800 000 mennesker, påviser Pressac.

En bok om denne viser først og fremst sivilisasjonens skjørhet: Hvor lite det skal til før barbariet slår gjennom den tynne hinne av normer og identifikasjonsevne som er kultur. I kombinasjon med en totalitær ideologi og styrt av et maktapparat viste selv en høykultur som den tyske seg å ha liten motstandskraft. Det er en lærdom enhver generasjon bør ta med seg. Her er historien ikke bare nødvendig, men livsviktig.

Bernt Hagtvet